

Primljen: 19.04.2018.

Prihvaćen: 9.05.2018.

Stručni rad

UDK: 008:81'243

Kultura u nastavi stranoga jezika

Culture and Foreign Language Teaching

¹Mira Braović Plavša, ²Ivana Bojčić

¹Fakultet elektrotehnike, strojarstva i brodogradnje Split, Ruđera Boškovića 32, 21000 Split

²Filozofski fakultet u Splitu, Radovanova 13, 21000 Split

e-mail: ¹plavsabm@fesb.hr, ²ibojcic@ffst.hr

Sažetak: *U radu se iznosi važnost podučavanja kulture u nastavi stranoga jezika. Pojam kultura mijenjao je svoje značenje tijekom stoljeća pa se tako mijenjala i njegova integracija u nastavu stranoga jezika. Kulturu je važno podučavati jer uspješna komunikacije se ne može ostvariti bez poznavanja, kako jezični, tako i kulturoloških normi određenoga društva. Upravo zato ciljevi poučavanja kulture više nisu suhoparno poznavanje činjenica o određenom društvu, već osvještavanje učenika o sličnostima i različitostima načina života određenih jezičnih zajednica. Težnja prema komunikacijskoj kompetenciji rezultira mijenjanjem metodologija poučavanja kulture, a jezik je ponajviše autentičan s naglaskom na njegovu praktičnu stranu. Sve to dovodi do zaključka da su jezik i kultura neraskidivo povezani.*

Ključne riječi: *autentični materijali, jezik, kultura, metodologija, nastava stranog jezika*

Abstract: *The paper deals with the importance of teaching culture in a foreign language classroom. The definition of the term culture has changed over the centuries, so has its integration in the teaching of a foreign language. It is important to teach culture because successful communication cannot be achieved without the knowledge of both the linguistic and cultural norms of a given society. That is precisely why the objectives of teaching culture are no longer just the knowledge of the facts about a specific society, but making the students aware of*

the similarities and differences of lifestyles of certain language communities. Tendency toward communication competence results in changes of the methodology used for teaching culture, and the language used in the process is mostly authentic with the emphasis on its practical side. All this leads to the conclusion that language and culture are inextricably linked.

Keywords: *authentic materials, culture, foreign language teaching, language, methodology*

1. Teorijska određenja pojma kultura

„Jezik je osnovno sredstvo kojim vodimo naš društveni život. Koristimo li ga u kontekstu komunikacije tada se veže za kulturu na višestruki i složen način.“ (Kramsch,1998.,3)

Poučavanje stranoga jezika oduvijek je imalo i kulturnu dimenziju. Kako su se, zadnjih desetljeća teorije poučavanja stranoga jezika mijenjale s njima se mijenjala i uloga kulture u tom procesu. Način na koji se učenje jezika i pripadajuće kulture povezivalo ovisio je i ovisi o ciljevima poučavanja, ali i o načinu interpretiranja pojma kultura.

Kroeber i Kluckhohn, američki antropolozi, 1952. godine u svojoj knjizi „*Kultura: kritički osvrt na koncept i definicije*“ („*Culture: a Critical Review of Concept and Definitions*“) kritički su se osvrnuli na pojam kultura i naišli na gotovo tristo različitih definicija. To nas dovodi do zaključka da je pojam jako teško definirati budući da se odnosi na vrlo širok aspekt ljudske i ne samo ljudske aktivnosti.

Anić i Goldstein kulturu definiraju na sljedeći način:

1. sveukupnost materijalnih i duhovnih dobara, etičkih i socijalnih vrijednosti, što ih je stvorilo čovječanstvo
2. ukupnost duhovne, moralne, društvene i proizvodne djelatnosti jednoga društva ili epohe (*Mikenska-; - a renesanse*)
3. ukupnost obrazovanja, znanja, vještina, etičkih i socijalnih osjećaja, društvenoga ophođenja i ponašanja nekoga pojedinca (*opća -a*)
4. *agr.* uzgoj, obrada i obrađivanje biljke na predviđenoj površini (*-a jabuka*)
5. *bilo.* mikroorganizmi nasadeni za potrebe istraživanja (*nasaditi -u; -a bakterija*) (Anić; Goldstein, 2007.,759)

Hammerly (1986.) kulturu definira pomoću tri kategorije. Prva je informacijska ili činjenična kultura koja obuhvaća povijesne i geografske činjenice koje prosječni izvorni govornik ima o

vlastitom društvu. Druga je kultura ponašanja pripadnika određenoga govornoga područja i samim tim od velike važnosti kod podučavanja stranoga jezika. Treću kategoriju čini kultura dostignuća ili postignuća koja obilježavaju umjetnost i književnost određene jezične grupe.

Brooks tvrdi kako postoje dvije kulture ona „formalna“ (*formal*) i ona „duboka“ (*deep*). „Formalna“ definira misli i djela pojedinca u kulturnom okruženju, dok „duboka“ pojedincu u interakciji s grupom postupno stvara način razmišljanja, govora, oblačenja, promatranja, vjerovanja, ukratko življenja. (Brooks, 1968.,214)

Kulturu koja se temelji na djelima i doprinosima pojedinaca nekog društva, autori poput Tomalina i Stempleski, Pulvernessa ili Chastaina često nazivaju kulturom s velikim „K“ (*capital C*). Početkom devetnaestoga stoljeća uz gramatičko-prijevodne metode javljaju se i druge metode podučavanja stranoga jezika tako da se i pristup pojmu kultura mijenjao i počinje se definirati kao način življenja. Veliku ulogu u takvom shvaćanju kulture imao je i razvoj raznih društvenih znanosti kao što su antropologija i sociologija. Takvu kulturu Tomalin, Stempleski, Pulverness i Chastain nazivaju kulturom s malim „k“ (*small c*). Chastain (1988) pojašnjava kako je ta kultura ona koja pridonosi učeničkoj sposobnosti uklapanja, jezično i sociološki, u suvremeno društvo.

Kramsch (1998) u svojoj knjizi „Jezik i kultura“ (*„Language and Culture“*) tvrdi kako su jezik i kultura vezani uz višestruki i vrlo složeni način pokušavajući pri tome izdvojiti tri osnovna. Prvo, jezik izražava kulturnu stvarnost (riječi kojima se ljudi koriste odnose se na zajedničko iskustvo budući da one izražavaju činjenice i ideje, ali u isto vrijeme odražavaju i stavove). Drugo, jezik utjelovljuje kulturnu stvarnost (pomoću jezika članovi određene zajednice ili društvene grupe, ne samo da izražavaju iskustvo, već ga i stvaraju). Treće, jezik simbolizira kulturnu stvarnost (govornici svoj jezik doživljavaju kao simbol društvenoga identiteta). (Kramsch,1998.,3-4)

2. Značaj poučavanja kulture u nastavi stranih jezika

Tijekom povijesti nije uvijek bilo lako odrediti granicu između poučavanja jezika kao niza jezičnih zakonitosti i kulture, to je ovisilo o načinu interpretiranja kulture i ciljevima nastave stranoga jezika.

U samim počecima podučavanja klasičnih jezika, latinskoga i grčkoga, cilj je bio osposobiti učenike za čitanje, pisanje i prevođenje djela pisanih na tom jeziku. Kasnije je taj princip bio

prihvaćen kod gramatičko- prijevodne metode , kojoj je isključivi cilj učenja stranog jezika bio upravo upoznavanje „velikih djela“ pisanih tim jezikom (Kramsch,1993.). Obrazovanim su se ljudima tada smatrali oni koji poznaju povijest, književnost i umjetnost. Smatralo se kako upravo ti ljudi posjeduju kulturu što nas dovodi do zaključka da je kultura bila univerzalna, nije bila vezana ni za koji narod ili društvo, već samo privilegija učenih ljudi.

Kulturu se podučavalo izdvojeno od jezičnih zakonitosti. U udžbenicima su to često bile izdvojene stranice posvećene nekim kulturnim činjenicama i davale su stereotipnu sliku određenoga društva. Strasheim (1981.) navodi kako nastavnici provode tek 10 % vremena na podučavanje kulture dok je Moore (2006.) zabilježio kako 80 % nastavnika u upitnicima tvrdi da provode više od pola vremena podučavajući kulturu, a ne samo gramatiku i leksik.

Zajednički europski referentni okvir za jezike navodi kako je cilj učenja stranih jezika upravo komunikacija između ljudi izvan okvira jezičnih i kulturnih barijera (CEF, 2000.,3). Ovo nam pokazuje da nastava stranih jezika ne uključuje samo učenje jezičnih zakonitosti već i upoznavanje s načinom života zajednice koja se tim jezikom služi. Posljednjih nekoliko desetljeća globalizacija je povećala potrebu za komunikacijom na stranom jeziku, a efektivna komunikacija uključuje svakako i dobro poznavanje kulture naroda koji se tim jezikom služi. Nadalje današnja su društva multikulturalna i Cook (2003.) objašnjava kako je pojednostavljeno izjednačiti kulturu s nacionalnošću i koristiti termine poput brazilska ili turska kultura. Takvi nazivi, tvrdi on nadalje, ne vode računa o kulturnim različitostima unutar samog društva kao što su status, obrazovanje, dob i slično. (Cook, 2003.,54)

Uloga kulture u poučavanju stranoga jezika možda bi se mogla najbolje prikazati primjedbom Kramsch (1993): „Kultura u učenju stranoga jezika nije tek produžena peta vještina takoreći zakačena na poučavanje čitanja, pisanja, slušanja i govora. Ona je uvijek u pozadini, od prvog dana, spremna da razuvjeri dobroga poznavatelja stranoga jezika kada on to najmanje očekuje, otkivajući ograničenja njegove teško stečene komunikacijske kompetencije, ispitujući njihovu sposobnost da nađu smisao u svijetu oko sebe.“ (Kramsch, 1993.,1)

3. Ciljevi poučavanja kulture

Ned Seelye u svojoj knjizi „*Poučavanje kulture*“ („*Teaching Culture*“) daje okvir za razvijanje vještine međukulturne komunikacije, a Tomalin i Stempleski (1993.) modificiraju tih njegovih sedam ciljeva poučavanja kulture:

1. pomoći učenicima osvijestiti činjenicu kako svi ljudi pokazuju kulturno uvjetovano ponašanje;
 2. pomoći studentima razviti svijest da socijalne varijable kao što su dob, spol, društveni status i mjesto prebivališta utječu na način kojim ljudi govore ili kako se ponašaju;
 3. pomoći studentima osvijestiti pitanje konvencionalnoga ponašanja u svakodnevnim situacijama ciljane kulture;
 4. pomoći studentima osvijestiti pitanje konotacija koje određene riječi ili fraze imaju u ciljanoj kulturi;
 5. pomoći studentima razviti sposobnost prepoznavanja i procjene generaliziranje ciljane kulture, u smislu podrške dokaza o tome
 6. pomoći studentima razviti sposobnosti lociranja i organiziranja informacija o ciljanoj kulturi
 7. stimulirati studentovu intelektualnu znatiželju o toj kulturi potičući empatiju prema ljudima.
- (Tomalin i Stempleski, 1993.,7-8).

Nadalje, kada govore o pristupima poučavanju kulture objašnjavaju kako se zalažu za one ciljane zadatke (*task-oriented approach*) koje karakterizira rad u paru ili grupi kako bi se prikupile točno određene informacije, zatim dijeljenje i raspravljanje o onom što su prikupili kako bi se stvorila potpuna slika te konačno interpretacija tih informacija unutar konteksta zadane kulture i uspoređivanje s vlastitom. (Tomalin i Stempleski.1993.,9)

Brooks (1968.) prema svom modelu formalne i duboke kulture navodi kako je upravo nastavni sat primjer kulture sam za sebe. Elementi ciljane kulture najlakše su nam dostupni putem jezika i njegovu autentičnu primjenu što nas dovodi do analize situacije u razredu. On tvrdi kako tu analizu možemo provesti postavljajući i najjednostavnija pitanja (npr. Gdje smo? Kakav je odnos među učenicima? Kako se jezik koristi i kako odražava različite faktore okoline?...). Odgovore, kaže, ne mogu dati ni gramatika ni semantika jer oni nisu stvar jezika, već onoga tko se njime koristi. Odgovori su stvar kulture i ako ih ispravno analiziramo možemo već prvog dana dobiti potpunu kulturnu sliku jednoga razreda. Kultura koja se reflektira uporabom jezika dominantna je odlika početnoga stupnja učenja stranoga jezika. Kako se razvija jezična kompetencija učenika, razvija se i mijenja njegova sposobnost da samostalno otkriva i prihvaća kulturna značenja u pričama koje čita, likovima koji su opisani ili jednostavno situacijama koje se odvijaju. Postaje svjestan da i on sam pripada nekoj kulturi i da ju može analizirati na isti način kao i onu stranu. (Brooks,1968.,215-216)

Jednako je važno poučavanje kulture s „velikim K“ kao i s „malim k“. Prva nam omogućava da poznavanjem povijesti, religije ili položaja određene zajednice spoznajemo i učinke koje oni imaju na sam način življenja danas, a druga nam omogućava lakše snalaženje u određenim situacijama i komunikaciji s pripadnicima te zajednice. Služeći se jezikom ciljane zajednice učenici moraju biti u stanju prepoznati i razumjeti ponašanje ljudi i učinkovitije komunicirati na međukulturnoj razini. Nadalje, kako učenici bolje upoznaju stranu kulturu, tako će više postajati svjesni vlastite.

Hrvatski nacionalni kurikulum za strane jezike prepoznaje važnost integracije kulture u nastavu stranog jezika, pa prema modelu Kramsch, međukulturno djelovanje navodi kao petu vještinu u sva četiri ciklusa učenja, kako za gimnazije, tako i za strukovne škole. Sastoji se od tri dijela:

1. *pripremanje za primjereno međukulturno djelovanje* koje cilja prema osvještavanju postojanja sličnosti i razlika između vlastite kulture i kulture/kultura jezika koji se uči, buđenju zanimanja za ciljanu kulturu te osvještavanju potrebe tolerantnoga i empatičnoga ophođenja u kontaktima s osobama iz drugih kultura;

2. *primjenjivanje strategija za primjereno međukulturno djelovanje* kako bi se uspješno razumjeli kulturološki uvjetovani sadržaji;

3. *primjenjivanje znanja, vještina i stavova radi uspješne međukulturne komunikacije* pri čemu je ponovo naglasak na otvorenom, empatičnom i radoznom reagiranju na strane i nerazumljive sadržaje, ponašanja i situacije, kao i pokušaju primijene prikladnih obrazaca ponašanja u poznatim situacijama.

4. Metodologija poučavanja kulture u nastavi stranih jezika

Nakon Drugoga svjetskoga rata kultura postaje sastavni dio poučavanja stranih jezika, ali je u početku ipak još uvijek bila ograničena na materijale koji nisu bili ni u lingvističkom, niti u kulturološkom smislu stvarni te su bili podijeljeni na zasebne teme i odvojeni od lingvističkoga dijela. Audiolingvalna metoda koja se javlja upravo u tom periodu polako uvodi kulturu putem konteksta, no materijali još uvijek nisu izvorno autentični nego prilagođeni učenju jezika. Pojam komunikacijska kompetencija uveo je Dell Hymes (1972.) osvrćući se i kritizirajući definiciju kompetencije prema Chomskyom (1965.) kao ograničenu. Komunikacijski pristup, koji jezik definira kao alat za dobivanje informacija o svijetu, u nastavi stranih jezika uvodi veliki broj

autentičnih materijala (Gilmore, 2007.). Takvi materijali, osim što uvode novi vokabular, šire svijest o važnosti poznavanja druge kulture, a učenicima otkrivaju praktičnu stranu jezika. Tako se danas autentični materijali koriste kao polazište i za kulturološku i za lingvističku građu. Najveći doprinos korištenju izvornih materijala u učenju jezika svakako je omogućila digitalna tehnologija jer koristeći ju učenici se služe aktivno jezikom u autentičnom kontekstu u različitim temama i registrima. Učenici su motiviraniji i učinkovitije uče jer slobodno pristupaju autentičnim materijalima i imaju veću slobodu odabira izvora ili same primjene materijala.

Za razliku od klasičnoga pristupa u kojem se nastojalo učenike naučiti istoj kulturnoj kompetenciji kakvu ima izvorni govornik, danas razumijemo da to nije moguće pa ih tek ohrabrujemo u shvaćanju i poimanju različitosti među kulturama. Klasični opisni pristup (*descriptive approach*) zamijenjen je komparativnom analizom (*comparative analysis*) pri čemu se nastoji ukazati na sličnosti među kulturama, a ne isticati razlike, kako bi učenici lakše i brže razvili sposobnost prepoznavanja određenih ponašanja skupine ili pojedinaca. Kultura nije učenje činjenica iz nekog priručnika već aktivna interpretacija i prepoznavanje jasnih prikaza ponašanja i kulturnih vrijednosti koji se mogu iščitati “između redova”. Ovakav pristup odgovara jezičnim i komunikacijskim potrebama učenika, otklanja stereotipe i iskrivljene slike neke kulture ustupajući mjesto interpretaciji bez predrasuda.

5. Zaključak

Pojam kultura mijenjao je svoje značenje tijekom povijesti, a s njim se mijenjala i njegova uloga u poučavanju stranih jezika. U klasičnom su se pristupu pod pojmom kultura podučavali umjetnost i književnost. Razvojem društvenih znanosti sve se više pažnje posvećivalo načinu života zajednice koja govori tim jezikom, ali se kulturni sadržaj i dalje nalazio na zasebnim stranicama udžbenika i priručnika korištenih u nastavi. Danas se gotovo svi znanstvenici koji se bave proučavanjem kulture i jezika slažu da su to dvije strane jedne medalje i da se nikako ne smiju podučavati odvojeno.

„Jezik je dio kulture, a kultura je dio jezika; to dvoje su neraskidivo isprepleteni pa se ni jedan ne može razdvojiti bez da se izgubi značenje ili jezika ili kulture.“ (Brown, 2000.,177)

Bibliografija

1. Anić, Vladimir; Goldstein Ivo. (2007.) *Rječnik stranih riječi*. Novi Liber, Zagreb.
2. Brooks, Nelson.(1968.) *Teaching Culture in Foreign Language Classroom*.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1944-9720.1968.tb00135.x>
3. Brown, H. Douglas.(2000.) *Principles of Language Learning and Teaching*. Fourth edition. London: Longman. Pearson Education Limited.
4. Chastain, Kenneth.(1988.) *Developing Second-language Skills*. New York, Harcourt Brace Jovanovich Publishers. (str. 297-322)
5. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching and assessment*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
6. Cook, Guy. (2003.) *Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
7. Gilmore, Alex.(2007.) *Authentic materials and authenticity in foreign language learning*. Cambridge: Language Teaching no. 40, (str.97-118).
8. Hammerly, Hector.(1986.) *Synthesys in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
9. Kramsch, Claire.(1993.) *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
10. Kramsch, Claire.(1998.) *Language and Culture*. Oxford: Oxford University Press.
11. Kroeber, Alfred Louise i Kluckhohn, Clyde.(1952.) *Culture: a Critical Review of Concept and Definitions*. New York: Vintage Books.
12. Moore, Z. (2006). *Technology and teaching culture: What Spanish teachers do*. *Foreign Language Annals*, 39/4, str. 579-594.
13. *Nacionalni okvirni kurikulum*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, Zagreb, 2011.
14. Pulverness, A. (2003.) *Distinctions & Dichotomies: Culture-free, Culture-bound*.
<http://elt.britcoun.org.pl/forum/distanddich.htm>.
15. Seelye, H.Ned. (1988.) *Teaching Culture*. Yarmouth, Maine: Intercultural Press.
16. Strasheim, L. A.(1981.) *Establishing a Professional Agenda for Integrating Culture into K-12 Foreign Languages: An Editorial*.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1540-4781.1981.tb00956.x>

17. Tomalin, Barry and Stempleski, Susan.(1993.) *Cultural Awareness*. Oxford: Oxford University Press.